

Новікова О. О.

Донецький юридичний інститут МВС України (м. Кривий Ріг)

**СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВСТАВНИХ ОДИНИЦЬ
У ТЕКСТАХ ПУБЛІЦИСТИЧНОГО ДИСКУРСУ**

Вставні конструкції – це особливий елемент ускладнення синтаксичної структури речення, який використовують із метою актуалізації індивідуально-авторських коментарів, тобто як засіб репрезентації в тексті автора (оповідача) і зв'язку його з читачем. Зазначені синтаксичні одиниці в сучасному публіцистичному дискурсі мають потужний комунікативний потенціал. Хоча вони є синтаксично ізольованими, у смисловому відношенні вони пов'язані з широким мовленнєвим контекстом. Такі слова, словосполучення, речення, за допомогою яких здійснюється модальна та емоційно-експресивна оцінка повідомлення, викладеного в тому чи тому тексті, одночасно є його семантичними і формальними засобами зв'язку. Вони здійснюють розрив синтаксичних зв'язків, забезпечують делімітацію публіцистичного тексту. Вставні слова, словосполучення, речення є індивідуально-авторським засобом побудови тексту і тим цікаві для дослідників.

Процес дослідження вставних одиниць та семантико-синтаксичний механізм їх функціонування в реченні пройшов тривалий шлях. Актуальність наукової праці полягає в дослідженні особливостей синтаксичного навантаження вставних конструкцій у текстах публіцистичного дискурсу з урахуванням граматичних ідей сучасних публіцистів, які поєднують у собі граматику речення, синтаксис тексту й стилістику. У статті проаналізовано систему вставних одиниць, які використовують в сучасних медіатекстах. Звернено увагу на структурно-семантичне різноманіття зазначених синтаксичних засобів, їх роль і функції в публіцистичному тексті. Особливо різноманітними є функції вставних конструкцій, які конкретизують уявлення про подію, певну особу, дії, а також слугують для вираження експресії й оцінки, актуалізують той чи інший елемент висловлювання, економлять простір тексту тощо.

Аналізуючи фактичний матеріал щодо вживання вставних слів, словосполучень і речень у текстах сучасного публіцистичного дискурсу, слід відзначити, що вони набувають широкого вжитку й стилістичної ваги, слугуючи засобом реалізації таких комунікативно-прагматичних функцій: функції текстової зв'язності, довідково-інформативної, акцентно-стверджувальної, акцентно-гіпотетичної, комунікативно-прагматичної, адресно-маркованої, фатичної та оцінної.

Ключові слова: вставні одиниці, функції, семантична група, стилістичний вияв, сучасна українська преса.

Постановка проблеми. Публіцистику називають літописом сучасності, оскільки вона відображає поточну історію, звернена до актуальних проблем суспільства – політичних, соціальних, культурних, побутових, філософських тощо. Публіцистичний дискурс представлений на сторінках газет і журналів, у матеріалах радіо- і тележурналістики, у публічних лекціях, у промовах доповідачів у раді, на з'їздах, зборах, мітингах тощо. Характерними ознаками цього дискурсу є динамічність, актуалізація сучасності, інформаційність, емоційність, оцінність, синтез логізації та образності мовного вираження тощо. Логіка викладу й емоційно-експресивне забарвлення мають бути взаємно врівноважені і гармонійно поєднані, адже публіцистика повинна водночас впливати, інформувати й бути емоційною. На думку В. Кравченка, це пов'язано з такою спе-

цифічною ознакою публіцистичного стилю, як відкрита оцінність мови. Автор наголошує, що певний факт може цікавити автора не як окремий елемент, а в поєднанні із соціальними оцінками, але в багатьох текстах факти подаються відокремлено від авторських оцінок, без засобів емоційного забарвлення. Головним завданням мовця стає досягнення емоційного впливу на адресанта, не виходячи за межі стандартизації. Подаючи актуальні проблеми суспільства, публіцистика оперує різноманітним лінгвальним засобом, одним із яких є одиниці інфраструктури речення, зокрема вставні конструкції [10, с. 151]. Зазначені синтаксичні одиниці перебувають в ізоляції, проте не виходять за межі синтаксичного цілого, а тільки пересунуті на периферійний план. Вони здійснюють розрив синтаксичних зв'язків, забезпечують делімітацію публіцистичного тексту. Вставні

слова, словосполучення, речення є індивідуально-авторським засобом побудови тексту і тим цікаві для дослідників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Природа вставних конструкцій є об'єктом вивчення таких українських мовознавців, як І. Вихованець [2], М. Вінтонів [3], В. Грицина [5], П. Дудик [6], І. Завальнюк [7], А. Загнітко [8], Б. Кулик [11], Н. Плющ [12], І. Слин'ко [14], С. Шевчук [15], К. Шульжук [16], І. Ющук [17]. Однак недослідженими залишаються деякі проблемні аспекти, зокрема проблеми структури й специфіки функціонування вставних конструкцій в сучасному українському публіцистичному дискурсі.

Постановка завдання. Метою статті є аналіз структурних і функціональних особливостей вставних одиниць у текстах публіцистичного дискурсу. Для досягнення мети необхідно вирішити такі завдання: з'ясувати структуру, семантику вставних одиниць, установити їхні функціонально-стилістичні особливості в текстах публіцистичного дискурсу.

Виклад основного матеріалу. Вставні конструкції як поліфункційні одиниці в сучасному публіцистичному дискурсі мають потужний комунікативний потенціал і, хоча вони є синтаксично ізольованими, у смисловому відношенні вони пов'язані з широким мовленнєвим контекстом. Такі слова, словосполучення, речення, за допомогою яких здійснюється модальна та емоційно-експресивна оцінка повідомлення, викладеного в тому чи тому тексті, водночас є його семантичними і формальними засобами зв'язку [13, с. 245].

1. Найуживанішими в текстах сучасного публіцистичного дискурсу є вставні одиниці **зі значенням указівки на джерело інформації** (на зразок *на мою думку, на думку (чию?), за словами..., як кажуть, мовляв, як свідчить, як повідомили* тощо), які покликані підвищувати в очах читачів об'єктивність, фактологічність поданої інформації й переконувати у справедливості авторської оцінки подій. Уживання вставних одиниць зазначеної семантичної групи дозволяє внести ясність і розставити пріоритети у висловленні, посиляючись на думку авторитетного видання. Саме тому наявність вставних одиниць є характерною в цитованій прямій мові, що дозволяє безпосередньо висловити ставлення мовця до певної проблеми. Р. Алікаєв наголошує: «Адекватне сприйняття конкретного тексту є неможливим без посилань, указівок на групу інших текстів, що уточнюють пресупозицію учасників комунікатив-

ного акту» [1, с. 178]. Цілком очевидним є те, що в цій семантичній групі кількісно переважають синтаксичні одиниці, які мають форму підрядного речення зі сполучником **як**, пор.: **«Як повідомив журналістам голова партії «Європейська солідарність» Артур Герасимов, це питання обговорювалося на засіданні підготовчої групи щодо роботи Верховної Ради України IX скликання, – повідомляє кореспондент Укрінформу»** («Голос України», 26 серпня 2019 р.); **«Як повідомляв Укрінформ, 5 березня 2018 року колишнього офіцера ГРУ Сергія Скрипаля та його доньку Юлію знайшли непритомними у британському Солсбері й госпіталізували з отруєнням невідомою речовиною<...>»** («Голос України», 10 вересня 2019 р.); **«Як свідчить світовий досвід, немає універсального підходу у вирішенні цієї проблеми»** («Урядовий кур'єр», 10 вересня 2019 р.); **«Як зазначають у чеському посольстві в Києві, роль Чехії як транзитної країни для транспортування газу дуже значуща»** («Дзеркало тижня», 2019 р., № 32); **«Як стверджує міністр промисловості й торгівлі Ян Младек, фірми, які експортують у РФ, заробляють більше й мають можливість одержати там цікавіші замовлення, ніж в ЄС»** («Дзеркало тижня», 2019 р., № 32); **«Як пише «E15», відносини у форматі поставок-закупівель можуть перерости в заснування спільного підприємства»** («Голос України», 10 вересня 2019 р.); **«Як повідомляв «Празький Експрес», російські туристи залишають у чеських магазинах набагато менше грошей, ніж раніше»** («Голос України», 10 вересня 2019 р.); **«Але, як показав Всесоюзний перепис 1926 р., саме в цих регіонах найбільш масово розселилися наші земляки за межами УРСР»** («Урядовий кур'єр», 01 вересня 2019 р.); **«Проте довіра досягається різними шляхами, особливо у перехідних або, як кажуть науковці, транзитивних суспільствах»** («Урядовий кур'єр», 01 вересня 2019 р.). Як бачимо, із сполучником **як** поєднують здебільшого дієслова *вказувати, засвідчувати, заявляти, запевняти, казати, наголошувати, писати, показувати, повідомляти, пояснювати, стверджувати* тощо в різних видо-часових та особових формах. Найбільш семантично придатними для вираження високого ступеня вірогідності поданої інформації, на нашу думку, є дієслівні лексеми *повідомляти, свідчити й вказувати*, що зумовлює активне використання їх на шпальтах сучасних українських газет.

Різновидом вставних конструкцій цієї самої семантичної групи, також послідовно вживаним у публікаціях інформативного жанру (замітки,

репортажі, інтерв'ю), є поширені словосполучення з прийменником *на*. Такі усталені синтаксичні одиниці спеціально вживані в мові для виконання функції вставного повідомлення, пор.: **«На думку енергійної й активної у справах та впровадженні новацій керівниці Чугуєва, щоб діти почувалися комфортно в інклюзивних класах, слід готувати і їх самих, і батьків та батьків інших учнів класу і школи»** («Урядовий кур'єр», 01 вересня 2019 р.); **«На мою думку, сьогодні в Україні є багато керівників і молодих професіоналів, які вміють і здатні впровадити якісні зміни»** («Дзеркало тижня», 2019 р., № 32); **«Це, на думку П. Павела, становить небезпеку, оскільки існує ризик того, що Чехія може перестати бути надійним союзником НАТО»** («Дзеркало тижня», 2019 р., № 32); **«На думку аналітиків російського журналу «Мир перемени», економіка Чехії не відчула на собі й наслідків санкцій Росії у відповідь на заборону імпорту на російський ринок продуктів харчування з країн ЄС»** («Урядовий кур'єр», 10 вересня 2019 р.).

У згаданій семантичній групі доволі часто вживають вставні одиниці з прийменником *за*, пор.: **«За словами представника Міністерства промисловості й торгівлі Франтішека Котрби, РФ залишається для чеських фірм значущим партнером»** («Дзеркало тижня», 2019 р., № 32); **«У ньому, зокрема, йшлося про молокопереробні підприємства “Moravia Lacto Jihlava”, “Bohemilk Orošno”, “Mlekárna Olešnice RMD”**. **За словами чеських журналістів, експорт цих компаній скоротився на 30–40%, що становить втрати в десятки мільйонів крон»** («Дзеркало тижня», 2019 р., № 32); **«За словами міського голови, для всіх дітей з особливими освітніми потребами організовано відповідне навчання, дітям надають корекційні послуги спеціалісти ІРЦ та педагоги закладів освіти»** («Урядовий кур'єр», 10 вересня 2019 р.); **«За словами заступника голови ХОДА Анатолія Бабічева, область активно підтримує реформування в галузі освіти»** («Урядовий кур'єр», 10 вересня 2019 р.). Зазначені вставні словосполучення, як і попередні, журналісти використовують для доповнення інформації джерелом повідомлення, підвищення ступеня її вірогідності, що досить важливо в інформативних жанрах.

Наразі помітною є тенденція до урізноманітнення вставних одиниць репрезентованої семантичної групи за допомогою видозмін у граматичному оформленні, а саме: уникнення сполучника *як*, його заміни прислівниками, імп-

лікації суб'єкта, якому належить вислів, реалізації структурної неповноти речення опущенням основних компонентів тощо, пор.: **«Мовляв, енергохолдинг ДПЕК поки що не здійснює закупівлі вугілля морським шляхом: «Сподіваюся, вони зрозуміють серйозність ситуації і активно діятимуть»** («Дзеркало тижня», 2019 р., № 32); **«Зустріч лідерів G7, зазначає ВВС, відбувається на тлі міжнародної напруженості з приводу безпрецедентних пожеж у Бразилії»** («Дзеркало тижня», 2019 р., № 33); **«Кажуть, вибори на те й вибори, щоб політики зваблювали нас обіцянками, видаючи бажане за дійсне»** («Урядовий кур'єр», 10 вересня 2019 р.); **«Ці заходи, стверджує адміністрація США, дозволять обмежити доступ Росії до мільярдів доларів від двосторонньої торгівлі зі Сполученими Штатами»** («Голос України», 26 серпня 2019 р.).

Усі вставні конструкції, що вказують на джерело повідомлення, у сучасному публіцистичному дискурсі виконують одразу кілька таких функцій: довідково-інформативну й прагматичну адресно-марковану, адже дають змогу авторові, покликаючись на інше джерело, підвищувати рівень правдивості інформації в очах читача, погоджувати власну думку з думкою іншого джерела, знижувати категоричність висловлення, спонукати читача до прийняття авторської позиції тощо.

Варто звернути увагу на те, що деякі автори публіцистичних текстів, на жаль, інколи вживають скальковані вставні одиниці на зразок з точки зору, більше того, швидше за все (пор.: **«З точки зору науковця, у чому полягає особливість становища української мови у порівнянні з іншими?»** («Урядовий кур'єр», 07 вересня 2019 р.); **«З лінгвістичної точки зору, суржик значно ближче до української мови, ніж до російської»** («Урядовий кур'єр», 07 вересня 2019 р.); **«Служба трішки не пішла, швидше за все, прізвисько зіграло свою роль»** («Українська правда», 08 вересня 2019 р.); **«Більше того, останній бій за енергонезалежність, як розривання пупа залежності від Росії, принесе сувору зиму»** («Голос України», 26 серпня 2019 р.)), проте такі випадки є поодинокими.

2. Другою за активністю вживання в публіцистичному дискурсі є семантична група вставних конструкцій, які вказують **на порядок висловлень, їхній зв'язок, співвідношення загального і конкретного, підкреслення найбільш значущих частин, висновків** (на зразок *по-перше, по-друге, між іншим, до речі, втім, однак, отже, словом, таким чином, зокрема, виявляється, зрештою* тощо). Такі синтаксичні одиниці дають змогу

оповідачеві виразити підкреслену логічність, зв'язок між реченнями та частинами тексту, підкреслити найбільш значущі частини, підсумувати, пор.: «**До речі**, за повідомленням кореспондентів інтернет-сайту «ОстроВ», в День Незалежності України в окупованому Слов'яносербську невідомі патріоти привітали населення гімном України» («Голос України», 26 серпня 2019 р.); «Інститут Вацлава Клауса, **до речі**, фінансує мільярдер, власник групи PPF Пьотр Кельнер, який активно працює на російському ринку» («Дзеркало тижня», 2019 р., № 33); «**Таким чином**, гендерна рівність в українському суспільстві просувається впевнено, цілеспрямовано, програмно і системно» («Урядовий кур'єр», 16 вересня 2019 р.); «**Отже**, 1 вересня о 04.45 ранку гармати лінкора відкрили вогонь по Вестерплатте – інших військових об'єктів у місті не було» («Урядовий кур'єр», 07 вересня 2019 р.); «**Так**, у селі Немовичі Сарненського району вони знищили кубло шершнів, які оселилися на території приватного господарства по вулиці Островського» («Голос України», 26 серпня 2019 р.); «**А Шалит, зрештою**, присягнув Україні першим – прямо того ж вечора, у кабінеті» («Дзеркало тижня», 2019 р., № 33); «**Зрештою**, нас переслідувало три кораблі Чорноморського флоту: ракетний катер, корабель на повітряній подушці та малий протичовновий корабель» («Урядовий кур'єр», 16 вересня 2019 р.); «**Іншими словами**, понад 80% українців не були готові задекларувати, що їхнє власне життя залежить від їхніх власних дій» («Дзеркало тижня», 2019 р., № 33); «**Виявляється**, саме українці зсунули питання з мертвої точки – через витівок екіпажу СКР-112 президенти України та Росії були змушені зустрітися у Ялті і нарешилі врегулювати проблеми поділу ЧФ» («Дзеркало тижня», 2019 р., № 33).

Сьогодні особливо поширеними в цій семантичній групі стають модальні елементи відприкметникового та відзайменникового походження [16, с. 167], пор.: «**Утім**, водночас Б. Соботка вважає, що важливо працювати з Росією проти бойовиків з «Ісламської держави» («Дзеркало тижня», 2019 р., № 33); «**Утім**, за рік ставлення чехів до альянсу змінилося» («Урядовий кур'єр», 07 вересня 2019 р.); «**Макрон, зокрема**, оприлюднив коротку заяву глав держав та лідерів G7, яку лідери ухвалили замість традиційного комюніке» («Урядовий кур'єр», 16 вересня 2019 р.); «**Крім того**, у ньому йшлося про молокопереробні підприємства “Moravia Lacto Jihlava”, “Vohemilk Orošno”, “Mlekárna Olešnice RMD” («Дзеркало

тижня», 2019 р., № 32); «**Разом з тим**, заходів, передбачених цією угодою, вже недостатньо», – заявив Генеральний секретар» («Голос України», 26 серпня 2019 р.).

Варто звернути увагу на те, що деякі вставні одиниці зазнають більшої актуалізації, що демонструє пересічні можливості української мови до синонімізації її одиниць й українізацію сучасної української преси в цілому. Так, більш уживаною серед вставних компонентів є перша позиція, а менш уживаною є друга (*утім/проте, зрештою/нарешилі словом/до речі, скажімо/зокрема*), пор.: «**Утім**, ціна обіцянкам Путіна невисока» («Дзеркало тижня», 2019 р., № 33); «**Зрештою**, 8 липня 2016 р. президент України Петро Порошенко став на коліно під хрестом жертвам Волині у Варшаві». «Інститут Вацлава Клауса, **словом**, фінансує мільярдер, власник групи PPF Пьотр Кельнер, який активно працює на російському ринку» («Голос України», 26 серпня 2019 р.); «**Скажімо**, якщо коротко, – це суспільна реакція на розрив між обіцяним – очікуваним – отриманим» («Дзеркало тижня», 2019 р., № 32); «**Одним словом**, у процесі перезавантаження держави, реформування інститутів влади випав головний суб'єкт і об'єкт політики, кінцевий споживач її результатів – громадянин, обиватель» («Урядовий кур'єр», 07 вересня 2019 р.).

Вставні слова на зразок *по-перше, по-друге, по-третє, по-четверте* виконують в інформаційно-аналітичних публікаціях функцію текстової зв'язаності, що має вказувати на хід думок автора, їхню послідовність, на взаємозалежність між сусідніми висловленнями, коментувати, доповнювати, узагальнювати сказане, увиразнювати структурні, логіко-семантичні зв'язки між частинами висловлення відповідно до авторського задуму [4, с. 104]. Їх уживають з різною комунікативно-прагматичною метою – для відтворення послідовності явищ, положень і для переконливого аргументування певного явища, події, і для різнобічного обґрунтування якогось положення, пор.: «**По-перше**, політики не мають голосуванням установлювати наукові факти. **По-друге**, політична інфляція кількості жертв є проявом неповаги до тих, хто насправді загинув у протистоянні. **По-третє**, у резолюції застосовано подвійні стандарти щодо тих, хто чинив злочини проти цивільного населення, – залежно від того, кого вбивали: українців чи поляків» («Дзеркало тижня», 2019 р., № 33); «**По-друге**, точніше, **по-перше**, ми не можемо безпосередньо впливати на створення ОТГ» («Українська правда», 05 вересня 2019 р.);

«**По-перше**, Росія закрила кордон з Донецькою і Луганською областями і не пускає цих самих «відпускників» назад. **По-друге**, деяким з них російське керівництво запропонувало поїхати в Сирію – геть у протилежний від Росії бік» («Дзеркало тижня», 2019 р., № 32). Як зазначає І. Завальнюк, уживання вставних конструкцій цієї семантичної групи в сучасному українському газетному мовленні доводить їх семантичну багатоплановість, зреалізовану за принципом стислості в поданні інформації [7, с. 16].

3. Група вставних одиниць, що **виражають ступінь вірогідності повідомлюваного** (так звана гіпотетична та констатаційна модальність, що передається словами на зразок *мабуть, певно, може, видно, здається, очевидно, безумовно, безперечно, можливо, звичайно, дійсно, справді, певна річ, правду кажучи* тощо), є надзвичайно різноманітною щодо семантичного наповнення її компонентів і також широко представлена в сучасному медіадискурсі. Вона репрезентована переважно вставними конструкціями на позначення впевненості щодо об'єктивності наведених авторами фактів, пор.: «**Звичайно ж**, займатися конспірологією «чи не стояв Кремль за цими терактами?» – це чистої води спекуляція» («Дзеркало тижня», 2019 р., № 33); «Для мене, **безумовно**, – пише В. Цаплін, – найголовнішим у прагненні викривити підсумки природного руху населення і перепису 1939 р. було бажання приховати розміри масового знищення населення в 30-ті роки» («Голос України», 26 серпня 2019 р.); «**Справді**, зі статистики смертей від Голодомору зникають мільйони» («Дзеркало тижня», 2019 р., № 33); «**Насправді**, в останні дні серпня, вже знаючи про напад, поляки постаралися укріпити територію окопами, будівлі захистили мішками з піском» («Голос України», 26 серпня 2019 р.); «**Щоправда**, 1993-го ми вперше знову провалилися на другий щабель» («Українська правда», 05 вересня 2019 р.); «**Безперечно**, екс-радянські республіки самі по собі цінні для Росії» («Українська правда», 05 вересня 2019 р.). Також у публіцистичних текстах активно вживають вставно-модальні слова гіпотетичності, зокрема можливості, пор.: «**Можливо**, таке порівняння трохи незграбне, але і 1917-го, і 2004-го українці пережили ефект Вербної неділі» («Голос України», 10 вересня 2019 р.); «**Можливо**, місія України – відновити світ правди?» («Українська правда», 05 вересня 2019 р.); припущення, пор.: «**Очевидно**, цим пояснюється популярність політиків-популістів у всьому світі» («Голос Укра-

їни», 04 вересня 2019 р.); «**Це** була доля, **напевно**» («Голос України», 04 вересня 2019 р.); «У захисті якихось базових цінностей британського національного театру, **схоже**, і скромна режисерська місія» («Українська правда», 8 вересня 2019 р.); «**Здається**, Росія вже виснажена санкціями й залишилося ще трошки...» («Дзеркало тижня», 2019 р., № 34); невпевненості, пор.: «**Можливо**, таке порівняння трохи незграбне, але і 1917-го, і 2004-го українці пережили ефект Вербної неділі» («Голос України», 04 вересня 2019 р.); «**Усі** радіостанції просимо рознести наш голос цілому світові: **може**, дійде він і до убогих хатин конаючих з голоду селян» («Дзеркало тижня», 2019 р., № 34); «Професор Гжегож Мотика, визнаний авторитет і автор книжки «Від Волинської різанини до операції «Вісла» (2011 р.), пише: «<...>внаслідок операції УПА польські втрати сягнули, ймовірно, близько 100 тисяч осіб» («Українська правда», 8 вересня 2019 р.); «**Може**, навіть більше, ніж сто років тому» («Дзеркало тижня», 2019 р., № 34). Розглянуті синтаксичні конструкції посилюють вірогідність думки, знижують ступінь її категоричності, тобто успішно реалізують у тексті прагматичну, акцентно-стверджувальну та акцентно-гіпотетичну функції мови.

Аналіз вставних одиниць, що виражають ступінь вірогідності повідомлюваного, засвідчує тенденцію до переважання власне українських, некалькованих на кшталт російської мови вставних слів та словосполучень (*щоправда, звісно, природно, беззаперечно, імовірніше, найвірогідніше, поза сумнівом* тощо), пор.: «**Звісно**, цей інтерес посилюється після подій Євромайдану, багато дослідників почали приділяти увагу Україні та українській мові, хоча й іноді в межах якогось більш широкого дослідження» («Урядовий кур'єр», 08 вересня 2019 р.); «У відповідь я чув здивування: так, **звісно**, я щасливий!» («Українська правда», 08 вересня 2019 р.); «**Керівництво РФ** – це, **беззаперечно**, колективна система, вибудована за мережевим принципом» («Дзеркало тижня», 2019 р., № 33); «**Щоправда**, в останні дні серпня, вже знаючи про напад, поляки постаралися укріпити територію окопами, будівлі захистили мішками з піском» («Дзеркало тижня», 2019 р., № 34); «**Поза сумнівом**, мій син зрадник України, але на кораблі не був, був на Півночі і звільнявся у запас» («Урядовий кур'єр», 08 вересня 2019 р.); «Для цього потрібне спільне вшанування кожної безневинної жертви і, **вочевидь**, – більше часу і менше упереджень та маніпуляцій» («Урядовий кур'єр», 08 вересня 2019 р.);

«Імовірно, ідеться про середній рівень доходів» («Українська правда», 08 вересня 2019 р.); *«Професор Гжегож Мотика, визнаний авторитет і автор книжки «Від Волинської різанини до операції «Вісла» (2011 р.), пише: «<...>внаслідок операції УПА польські втрати сягнули, ймовірно, близько 100 тисяч осіб»* («Дзеркало тижня», 2019 р., № 33). Домінування таких конструкцій стає достатньо помітним, тому можна впевнено констатувати типовість уживання названих вставних одиниць у сучасному українському публіцистичному дискурсі.

Оскільки публіцистичне мовлення є живим, сьогочасним і від того динамічним, частина його лексики перебуває в безперервному русі, зазнає семантичних модифікацій і конотацій, словотвірних інновацій. Так, стилістично маркованими мовними засобами в жанрах інтерв'ю та нарису сьогодні стають вставні слова та речення розмовного характеру на кшталт *гадаю, як на мене* цієї самої групи, що сприяє діалогізації усно-розмовної мови, відтвореної в публіцистичних текстах, пор.: *«Гадаю, у минулому вони організували багато конференцій, присвячених цій тематиці, хоча це не було головним фокусом уваги американських науковців»* («Українська правда», 08 вересня 2019 р.); *«А для цього, гадаю, сьогоднішній владі варто сформувати для громадян публічні принципи співпраці, а не просто технічні кластери»* («Урядовий кур'єр», 08 вересня 2019 р.); *«Як на мене, це або самодіяльність «ополчення», або спроба впливати на регіональні вибори»* («Дзеркало тижня», 2019 р., № 34); *«Як на мене, Кремль дуже цінує президента Земана», – вважає колишній міністр фінансів, заступник TOP 09 Мирослав Калоусек»* («Дзеркало тижня», 2019 р., № 33); *«І тут, як на мене, варто нагадати, що саме завдяки підтримці закордонних партнерів в Україні розпочалася просвітницька робота в цьому напрямі»* («Урядовий кур'єр», 08 вересня 2019 р.). Це пояснюють послідовною спрямованістю публіцистики на сучасного адресата (читача).

4. У ролі важливого синтаксичного засобу для здійснення ефективної вербальної комунікації в медіадискурсі досить часто вживають вставні одиниці, за допомогою яких звертаються до читача з метою привернення його уваги до повідомлюваного, виклику певної реакції з приводу висловленого (на зразок *розумієте, бач, бачте, чуєш, пам'ятаєте, уявіть собі, погодьтеся, як ви розумієте, відверто кажучи, даруйте* тощо). Це продукує різноманітні вияви стилістичної взаємодії згаданих вставних конструкцій, бо в процесі

мовленнєвого контакту авторові потрібно підтримувати плавний перехід від однієї інформації до іншої, готувати слухача до сприйняття чергової мовної дії, зосереджувати його увагу на всьому висловленні чи якійсь його частині тощо, пор.: *«Погодьтеся, досить часто питання об'єднань втирається у глухий кут конфлікту інтересів різних центрів впливу»* («Урядовий кур'єр», 08 вересня 2019 р.); *«Погодьтеся, уже самого цього важковимовлюваного магічного прізвища досить, щоб у сотисячний раз почути: «Бути чи не бути?»* («Дзеркало тижня», 2019 р., № 34); *«Як ви розумієте, саме завдяки підтримці закордонних партнерів в Україні розпочалася просвітницька робота в цьому напрямі»* («Урядовий кур'єр», 15 вересня 2019 р.); *«Уявіть собі, ніхто не ідентифікував і не рахував померлих на дорогах, чії трупи обгризали здичавілі собаки...»* («Українська правда», 08 вересня 2019 р.); *«Хочу відзначити, у США спостерігається сплеск інтересу до української мови, багато університетів впроваджують її викладання»* («Дзеркало тижня», 2019 р., № 34); *«Відверто кажучи, закону бракує чітко прописаного механізму примусу до його виконання»* («Українська правда», 08 вересня 2019 р.); *«Розумієте, щось прогнозувати зарано, але сам факт цих розмов свідчить про глибину шоку, в якому перебуває французьке суспільство»* («Урядовий кур'єр», 08 вересня 2019 р.); *«Скажімо, чому заборонялося записувати до актів цивільного стану померлих дітей віком до одного року?»* («Українська правда», 8 вересня 2019 р.); *«Виходить, Ваша служба поділилася на «до» та «після» прийняття присяги Україні»* («Голос України», 26 серпня 2019 р.).

Варто наголосити на здатності вставних конструкцій цієї семантичної групи реалізовувати діалогічність монологічного письмового тексту. Так, М. Корміліцина у своїй праці «Разговорность как реализация стратегии близости к адресату в современной прессе» [9, с.18] зараховує одиниці вставності до особливих метатекстових засобів, які забезпечують реалізацію стратегії наближення до адресата, що активізує в текстах сучасної української преси риторичну категорію розмови, пор.: *«Але ж погодьтеся, вони всі мають вищу освіту, знають, що відбувається у світі, можуть порівняти ситуацію в Україні з іншими країнами»* («Українська правда», 05 вересня 2019 р.); *«Погодьтеся, у разі здійснення відкритої політики підтримки російської мови чи двомовності в Україні влада стикнеться зі спротивом української патріотичної спільноти»* («Українська

правда», 05 вересня 2019 р.); «**Знаєте, в Україні навіть немає сучасної термінології на означення певних видів сучасного театру**» («Дзеркало тижня», 2019 р., № 34); «**Знаєте, щось прогнозувати зарано, але сам факт цих розмов свідчить про глибину шоку, в якому перебуває французьке суспільство**» («Дзеркало тижня», 2019 р., № 33).

Аналіз фактичного матеріалу доводить, що вставні одиниці цієї семантичної групи виражають ставлення мовця до способу оформлення висловлень, їх стилю й тону, тому на сторінках сучасних періодичних видань такі одиниці слугують здебільшого засобом вираження експресії. Цього ж погляду дотримуються й інші дослідники публіцистичного дискурсу [5, с. 49; 7, с. 27], говорячи про те, що зазначені вставні сполуки надають висловленню значення вірогідності й указують на його експресивний характер, підтверджуючи відому думку про те, що експресивність властива газетному мовленню.

Найуживанішими є вставні конструкції з дієприслівником *кажучи* в обов'язковому поєднанні з прислівниками *відверто*, *щиро*, *м'яко*, *власне*, *умовно*, *образно*, *чесно* тощо, пор.: «**Я, чесно кажучи, взагалі ні про що таке ніколи не думав**» («Українська правда», 08 вересня 2019 р.); «**Академічно кажучи, генеральна семантика. Автентичні польові дослідження**» («Дзеркало тижня», 2019 р., № 34); «**Адже, відверто кажучи, дилема розуміння, вибору і реалізації «нового курсу» знову і знову поставатиме перед новою владою в особі президента Володимира Зеленського, Верховної Ради, Кабінету міністрів тощо**» («Голос України», 26 серпня 2019 р.); «**Ліндсі Тернер буде відверто антиконцептуальний, власне кажучи, дуже легкий для розправи спектакль**» («Дзеркало тижня», 2019 р., № 34); «**Ось так відомий актор, образно кажучи, пропонує глядачеві подивитися, як Гамлет зіграв би Камбербетча**» («Дзеркало тижня», 2019 р., № 33); «**Щиро кажучи, як тренер лише недавно вийшла на такий високий рівень, як чемпіонат світу**» («Дзеркало тижня», 2019 р., № 34); «**Щиро кажучи, у Харкові набагато важче перейти на виключне спілкування українською, кидаючи виклик російськомовному оточенню, ніж у Києві**» («Українська правда», 08 вересня 2019 р.). На думку І. Завальнюк, такі синтаксичні конструкції володіють широким комунікативно-прагматичним потенціалом і вдало підтримують та стабілізують соціальні відношення, тому виконують фатичну функцію мови [7, с. 27]. Ми підтримуємо такий погляд дослідниці.

5. Аналізуючи складники змісту текстів публіцистики з погляду прагматичної теорії, слід роз-

глядати співвідношення та функціонування мовних засобів, які використовуються для передачі думки адресата щодо того, про що він повідомляє адресантові в конкретній комунікативній ситуації, типу та форми її оформлення. Щоб сформулювати певну систему думок слухача, читача, глядача, публіцистичний твір має бути бездоганним щодо логіки і мовного оформлення. З цією метою в публіцистичному дискурсі уживають вставні одиниці **на позначення характеру висловлення, способу передачі думки, типу її оформлення** (на зразок *так би мовити, іншими словами, власне кажучи, сказати по правді, правду кажучи* тощо), пор.: «**Прийшли у розмові, що це, так би мовити, мертвонароджене дитя**» («Дзеркало тижня», 2019 р., № 34); «**Але команди всі йдуть чомусь з Москви. Але раніше мери ці гроші, скажімо так, сушили, на щось відкладали, не вміли витратити...**» («Голос України», 26 серпня 2019 р.); «**Іншими словами, не всі позиції документа в першому читанні всіх влаштовують і всіх ошасливають**» («Урядовий кур'єр», 08 вересня 2019 р.); «**Як бачимо, і в цьому свідченні порушено багато питань, яких за останні 25 років так і не досліджено. Саме в «Диригенті» з'являється образ Кассандри, що у пізнішій творчості став, можна сказати, сюжетоутворювальним**» («Урядовий кур'єр», 15 вересня 2019 р.); «**Сказати по правді, більшість українців в усіх регіонах і вікових групах вважають Голодомор геноцидом**» («Українська правда», 08 вересня 2019 р.); «**Вночі я прокинувся від того, що, як мені здалося, біля дверей квартири щось впало**» («Дзеркало тижня», 2019 р., № 33); «**Як на мене, це або самодіяльність «ополчення», або спроба впливати на регіональні вибори**» («Голос України», 26 серпня 2019 р.). У тексті такі сполуки виконують адресно-марковану функцію та функцію текстової зв'язаності.

6. Іще одна група вставних конструкцій – **емоційно-оцінні одиниці, що виражають почуття мовця** (на зразок *на лихо, на горе, на жаль, на біду, на радість, як на гріх, на диво, чого доброго* тощо), є вживаною в публіцистичних текстах, хоча й не настільки активно, як попередні групи вставних сполук. Вони додають у тексті різні емоційні відтінки, наприклад, розчарування, пор.: «**У нас, на жаль, дуже серйозна відмінність між ЦНАПами, які є в райдержадміністраціях, і ЦНАПами, які є в місцевому самоврядуванні**» («Голос України», 26 серпня 2019 р.); «**Але, на жаль, багато занепокоєння викликали зміни до 9-ї статті щодо особливостей місцевого самоврядування**» («Дзеркало тижня», 2019 р., № 33); *радість*, пор.: «**Несторові**

Білоусу за його щоденник присудили строк у таборах і довічне поселення в Сибіру, звідки він, *на щастя, зміг повернутися*» («Дзеркало тижня», 2019 р., № 34). Такі оригінальні вставні конструкції виконують у сучасних публіцистичних текстах оцінну, експресивну й комунікативно-прагматичну функції.

Висновки і пропозиції. Дослідження показує, що вставні конструкції в текстах публіцистичного дискурсу репрезентують складний процес формування думки і сприяють адекватній реалізації намірів автора. Специфічність вибору вставних

компонентів залежить від індивідуального стилю автора, його позиції щодо певної проблеми. Фактичний матеріал демонструє, що вживання в текстах української преси вставних слів, словосполучень і речень пов'язане з комунікативно-прагматичними інтенціями мовця підтвердити, уточнити висловлене доповненням його власних оцінок, зіставлень, спостережень, що виникають у процесі публічного акту висловлення. Подальші дослідження передбачають більш детальне вивчення прагматичних аспектів вставлених одиниць у текстах публіцистичного дискурсу.

Список літератури:

1. Аликаев Р. Частотные параметры словосочетаний в семантико-синтаксических универсалиях текста. *Актуальные проблемы филологии и педагогической лингвистики. Ежегодный журнал. Выпуск 13.* Владикавказ, 2011. С. 178–185.
2. Вихованець І. Граматика української мови. Синтаксис. Київ : Либідь, 1993. 368 с.
3. Вінтонів М. Комунікативна структура речення і тексту в українській літературній мові : дис ... докт. філол. наук. Донецьк, 2013. 423 с.
4. Грицина В. Роль елементів інфраструктури речення в структуруванні висловлень у публіцистичному тексті. *Південний архів (філологічні науки)* : зб. наук. праць. Херсон, 1999. Вип. 5–6. С. 98–104.
5. Грицина В. Інфраструктура речень публіцистичного стилю : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Кривий Ріг, 2002. 171 с.
6. Дудик П. С. Просте ускладнене речення. Вінниця, 2002. 335 с.
7. Завальнюк І. Комунікативно-прагматичні функції та стилістичні вияви вставних одиниць у сучасному українському газетному мовленні. *Українська мова.* 2009. № 1. С. 15–32.
8. Загнітко А. Теорія сучасного синтаксису. Донецьк, 2006. 378 с.
9. Кормилицына М. Разговорность как реализация стратегии близости к адресату в современной прессе. *Проблемы речевой коммуникации.* Саратов : Изд-во Саратовского Университета. 2008. Вып 8. С. 13–28.
10. Кравченко В. Співвідношення експресивних мовних засобів у публіцистичному стилі. *Дослідження з лексикології і граматики української мови* : зб. наук. праць. Донецьк : Пороги, 2010. Вип. 9. С. 150–158.
11. Кулик Б. Курс сучасної української літературної мови. Ч. 2. Синтаксис. Київ : Рад. шк., 1961. 284 с.
12. Плющ Н. Інтонація вставності в українській мові. Київ, 1976. 131 с.
13. Приймак А. Мовні засоби реалізації експресивності та емоційності у щоденникових текстах на синтаксичному рівні (на матеріалі «Дневника» Т. Шевченка). *Волинь – Житомирщина. Історико-філологічний збірник з регіональних проблем.* Вип. № 21. 2010. С. 245–250.
14. Слинько І., Гуїванюк Н., Кобилянська М. Синтаксис сучасної української літературної мови: проблемні питання : навч. посібник. Київ : Вища шк., 1994. 670 с.
15. Сучасна українська літературна мова : навчальний посібник / С. Шевчук, О. Кабиш, І. Клименко. Київ : Алерта, 2011. 554 с.
16. Шульжук К. Синтаксис української мови : підручник. Київ : «Академія», 2004. 408 с.
17. Ющук І. Українська мова. Київ : Либідь, 2004. 640 с.

Джерела ілюстративного матеріалу:

1. Голос України, 26 серпня 2019. URL: <http://www.golos.com.ua/news/100060>.
2. Голос України, 10 вересня 2019. URL: <http://www.golos.com.ua/>.
3. Дзеркало тижня, 2019, № 33. URL: <https://dt.ua/gazeta/issue/1214>.
4. Дзеркало тижня, 2019, № 34. URL: <https://dt.ua/gazeta/issue/1166>.
5. Урядовий кур'єр, 10 вересня 2019. URL: <https://ukurier.gov.ua/uk/>.
6. Українська правда, 08 вересня 2019. URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/>.

Novikova O. O. STRUCTURAL AND SEMANTIC FEATURES OF PARENTHETICAL WORDS IN THE TEXTS OF JOURNALISTIC DISCOURSE

The parenthetical constructions are the special elements of the complication of the syntactic structure of a sentence. They are used to actualize individual creator-owned comments. They act as means of representation

in the text of the author (narrator) and his connection with the reader. The indicated syntactic units in modern journalistic discourse have a powerful communicative potential. Despite the fact that they are syntactically isolated, in terms of meaning, they are associated with a wide linguistic context. With the help of parenthetical words, phrases and sentences, a modal and emotionally expressive assessment of the message presented in a particular text is carried out. At the same time, they are both a semantic and formal means of communication, break the syntactic links, and provide delimitation of the journalistic text. The parenthetical words, phrases and sentences are the individual author's means of constructing a text and this is interesting for researchers. The process of studying parenthetical words and the semantic-syntactic mechanism of their functioning in a sentence has come a long way. The relevance of the scientific work lays in the study of the peculiarities of the syntactic load of parenthetical constructions in the texts of journalistic discourse, taking into account the grammatical ideas of modern publicists, which combine the grammar of the sentence, the syntax of the text and the style. The system of parenthetical words that are used in modern media texts has been analyzed in the article. The attention has been drawn to the structural-semantic variety of the indicated syntactic means, their role and functions in a journalistic text. Especially diverse are the functions of the parenthetical constructions that specify the idea of an event, a specific character, or action; serve to express evaluation; actualize one or another element of the statement; save text space and the like.

Analyzing the factual material of the used parenthetical words, phrases and sentences in the texts of modern journalistic discourse, it should be noted that they are becoming widely used and serve as means of realizing various communicative-pragmatic functions: functions of textual connectivity, informative, accent-affirmative, hypothetical accent, communicative-pragmatic, address-marked, factual and evaluative.

Key words: *parenthetical words, functions, semantic group, stylistic occurrence, journalistic discourse.*